

NYERGES ANDRÁS

A negyvenesek pavilonja*

Kilencévesen az ember nem érzékeli, hogy a helyzet, amibe a születése folytán csöppent, valójában más, mint aminek látszik. Még kevésbé tudja, hogy a kettő közti különbség maga is jelentéssel bír, és nemcsak az szól valamiről, hogy mi, hanem az is, hogy miként esik meg vele. Lehetséges, de értelmetlen az utólagos szemrehányás (ha valakiben netán ilyesmi fogalmazódik meg), amiért a magam méretarányosan kicsinyített világában éppúgy a jóhiszemű várakozás korát éltem, mint a felnőttek a magukéban. Megvolt az okunk rá, hiszen azt gondoltuk (miért is ne gondoltuk volna?), hogy a pincéből a második emeleti lakásunkba felköltözni jó dolog. A lenről felkerülésnek átvitt értelmet is tulajdonítottunk, és kimondatlanul is azt reméltük, hogy ez a személyes körülményeinkben is a dolgok jobbra fordulásával kecsegtet. Úgy fogtuk fel, hogy mi jók vagyunk, és ha a jókkal jó történik, akkor érdemes a világnak megelőlegezni a bizalmat. Ezt persze a szüleim érezték így, tőlük ragadt rám, de az eleve gyanakvókhoz képest ők is szinte gyereknek számítottak. Bár apám túl volt a negyvenen, anyám a harmincon. A lelkesedésük megkönnyebbülésből fakadt és felhőtlen volt. Szemükre vethető volna, hogy nem sejtették a különbséget a helyzet és a látszat között? Miért jutott volna eszükbe kételkedni, amikor az összes rossz tapasztalatuk abból a világból származott, aminek éppen vége lett s aminek az emléke még sokáig többet nyomott a latban, mint az, hogy az új életben sem alakultak úgy a dolgok, mint várták volna. Hol egyikük, hol másikuk vált türelmetlenné, de azért éveken át azzal tudták csillapíthatni egymást, hogy még csak egy, még csak két, még csak három, meg csak négy (vagy már öt) éve vége a háborúnak, idő kell, amíg helyükre rázódznak a dolgok. Öt-, hat-, hét-, nyolc-, kilencéves koromban is azt a meggyőződést hallottam ki minden szavukból, hogy ami rossz, az *még* rossz, és az a természetes, ha valami *már* jó. Én se lehettem kevésbé hiszékeny, hiszen nemcsak rajongtam értük, de amiben tudtam, utánoztam őket. Fel se tételeztem például, hogy ha kilencévesen elmulasztok valamit, az nem legyintéssel elintézhető stiklinek számít, hanem olyasmi kerekedik ki belőle, aminek beláthatatlanok a következményei.

Amit Farkas doktor a rendelésen a lelkemre kötött, azt tényleg csak hónapokkal később mondtam el otthon, de ettől eltekintve megbízható gyerek voltam és igazán mindennek eleget tettem, amit elvárhattak tőlem. Nemcsak akkor mentem el a kötelező szűrővizsgálatra, ha az iskola vezényelt ki, de azon túl is gyakran jártam a Dévai utcai Tüdőgondozóban, sőt, szívesebben mentem, ha nem az iskola vitt tanári felügyelet mellett, noha azokon a délelőttökön elmaradtak az óráink, és nem kaptunk házi feladatot. Mégis jobban kedveltem azt, ha az Eötvös utcából egyedül mehettem el a Lehel úti villamosok végállomására, hogy elvillamosozzak a Dévai ut-

*Részlet az azonos című regényből.

cába, önállóan, mintha felnőtt volnék. Azt sem bántam, ha libabőrös lett a mellkasom a röntgengép hideg támlájától, mert ilyenkor nem melegítette fel az előttem megvizsgált kétszázötvennyolc másik alsó tagozatos, akik félpercenként, pattogó vezényszóra váltották egymást a készülék előtt, miközben fölpeckelt állal, felhúzott vállal, kínvallatásra alkalmas pozícióban dőltek előre. Feszélyezett, hogy amíg mi, negyedikesek, bent voltunk a vizsgálóban, a nálunk kisebbek odakint kergették, püfölték egymást, a nővéreké kénytelenek voltak dúltan csendért sápítózni, és a kísérő tanárookra sandítva szidtak bennünket, hát nem mondták meg nektek, hogyan kell egy rendelőben viselkedni? Azt is restelltem, hogy bár még el se mentünk, már kiszellőztették utánunk az öltözőket, mert a sok megizzadt gyerek kipárolgása beitta magát minden textiliába. Az is megesett, hogy meghallottam egy nem az én fülemnek szánt megjegyzést, hogy micsoda ostoba többletmunka a kötelező szűrés, csak arra jó, hogy mi kikészüljünk tőle, de fehér holló az olyan gyerek, akit vissza kell hívni, s akinél a felvétel tényleg mutat valamit, egy az ezerből. Ha meghallottam is, nem szólhattam, hogy az az egy éppen én vagyok, pedig azok közé tartoztam, akiket minden kollektív szűrés után menetrendszerűen visszahívtak. Most is több tucat felnőtt között várokotam egyetlen gyerekként, de az ilyen délutánok csöndesek voltak, tisztaság és nyugalom uralkodott a váróban, az öregek olvasgattak vagy halkán duruzsolva beszélgettek, s így én is egy lehettem azok közül, akiket a nővérek is, orvosok komolyan vettek, azaz hogy az érdem nem az enyém volt, hanem a betegségemé. Az orvosok itt sűrűn cserélődtek, s eddig mindegyik azt hitte, hogy újdonságot közöl velem, amikor megmondja, hogy a felvételen tüdőfertőzés nyomai látszanak. Én erről többet, mert régebb óta, tudtam, mint ők, a fertőzést 1944-ben, az apácák Próféta utcai óvodájában szereztem, ahová a nagyanyám protezsáltatott be Hévey plébánossal, neki szólt, hogy segítsen az unokáját egy olyan helyre bejuttatni, ahová úgynevezett *jobb gyerekek* járnak. Apám utóbb gúnyos megjegyzésekkel emiatt, mégiscsak más, ugye, mutter, ha a mienk egy jobb gyerektől származó bacillust kap, mintha valami proli kórságot? Nagyanyám a hite elleni támadásnak vette ezt, és a plafonra emelt tekintettel fohászzkodott, Édes Jézus, hallod, mit kell éretted kiállnom?

Ami segíthetett volna rajtam, azt lehetetlenné tette a háború, hiszen épp akkor olyan szakaszába ért, amikor a főváros körül már bezárult a gyűrű, a lakásunkból le kellett költözni az óvóhelyre, a pince szűk ablakai természetesen az udvarra nyíltak, és nemhogy zöldséghez, gyümölcsökhöz, tejhez nem lehetett hozzájutni, de fényhez és friss levegőhöz is alig. Azóta hiába telt el öt év, a váltakozó orvosok azóta is, minden alkalommal drámaian bejelentették, hogy vézna, vashiányos, vérszegény, és alultáplált vagyok, és tiszta hegyi levegőre meg rendes táplálkozásra volna szükségem. Számomra ez már annyira nem újdonság, hogy miközben a doktorok gúvadttal szemmel meredtek a röntgengép ernyőjére, és azt latolgatták, mit diktálnak a nővéreknek, én félhangosan már dűnnyögtem is a kórismét. Köteges hilusok a bal lebenyben, elmeszesedett nyirokcsomó duzzanat, letokolódott lencsenagyságú góc.

No, én inkább borsónagyságúnak mondanám, jegyezte meg a mostani orvos, de a többi stimmel. A lencse viszont finomabb, vitatkoztam vele, s erre elnevette magát, igen, ez fontos szempont, és ebben a pillanatban olyasmiről történt, ami még soha, ez a doktor elszakadt a röntgengéptől, rám emelte a tekintetét és érezhetően

észrevett, engem külön, nem csak mint a sorra elébe kerülő, kipipálandó gyerekpaciensek egyikét. A szemében nevetés bujkált, de talán tapintatból elfojtotta, és úgy beszélt hozzám, mintha éppolyan megbecsülést érdemelnék, mint a felnőttek, csak nem egy leendő kollégához van szerencsém? Elpirultam, mintha szégyellnem kellene, hogy titokban orvosost szoktam játszani, ő pedig komoly képpel azt kérdezte, ha nem sértem meg, kolléga, felajánlanék egy injekcióstút, persze, csak régít, de működni azért még működik. Sajnos, csak az alsó felét adhatom oda, mert a használt tút kidobjuk, de ha így is kéri... Igen, kérem, kiabáltam mohón, s akkora izgalom fogott el, hogy legszívesebben percnyi késedelem nélkül rohantam volna haza, megoperálni a kibelezett kerekcsontomat, előbb azonban még végig kellett hallgatnom az ő anyámnak szóló üzenetét, Ordasgyepű lenne a megoldás, a jó bakonyi levegő, meg az egészséges falusi koszt, ott azelőtt csak kórház volt, de nemrég átalakították gyerekszanatóriummá. Erről kéne sürgősen, érted, sürgősen beszélnem anyáddal, komolyan kéne venni a helyzetet, az állapotod bőven indokolná, hogy odakerülj, és én szívesen be is utalnálak. Azt kérem, anyád vagy apád, hívjon fel telefonon, ne felejtse el, Ordasgyepű miatt, én meg Farkas doktor vagyok.

Igazából csak az ajándék injekcióstú érdekelt, mert ez megoldhatta a műtétekkel kapcsolatos problémáimat, hiszen valahányszor egy túhegyes Faber-Castell ceruzával próbáltam beadni az altató injekciót, Jumbó bánatos gombszeme panaszosan nézett rám, nyilván fájdalmat okoztam neki, éterrel meg azért nem altathattam, mert a nagyanyám kerekperce megtiltotta, hogy kölcsön vegyem a szűrőjét, pedig úgy tudtam, hogy az a módszer, amelyik nem fáj. Amióta Kiskunlacházáról, ahol mint girhes városi gyereket, egy nyárra elvállaltak feltáplálásra, cserébe azért, hogy a vendéglátók lánya ösztől nálunk alhasson (egy matracra, a padlón), mert Pesten jár majd gyors- és gépíró iskolába, a mentő szirénázva hozott fel a Rókus Kórházba, a háziaknak tudnillik hiába panasztam, hogy fáj a fülem, csak legyintgettek, nyafog a pesti gyerek, míg egy reggel a szemük láttára csuklottam össze, a szomszédos Peregről kellett áthívni az orvost, aki vészjósló képpel közölte, hogy ez bizony akut agyhártyagyulladás, és ha három órán belül meg nem műtenek, végem van. A műtőben nagy derűtséget keltem, mert azt mondtam az altatóorvosnak, hogy a szerkezet, amit az arcomra akar borítani, olyan, mint a nagyanyám konyhai szűrője. S ebből a doktor azt hitte, hogy azzal tud megnyugtatni, ha ételekről beszélget velem, és meg is kérdezte, véletlenül nem a bécsi szelet-e a kedvencem, mert neki az, én meg nem tudtam, mi az a bécsi szelet, amiről beszél, de belekezdtem a válaszba, inkább „a ró...”, hanem a „sejbní” már bennem rekedt, mert elaludtam. Amikor a trepanációból maradt varratokat szedte ki, megint arról próbált győzködni, hogy nem kell félnem, én meg biztosítottam róla, hogy éppen ez az a hely, ahol nem félek, mert eddig a kórházakban, szanatóriumban, de még a rendelőintézetekben is valamiféle megbecsülést éreztem magam iránt, amelyet az iskolában soha, itt ugyanis számított, hogy a vérvételkor tudom, emiatt nem érdemes cirkszolni, inkább rutinosan odatartom a karomat, és ha kérik, a kezembe adott piros gumicsővel még el is szorítom az eret, és ha gond van a vénámmal, én magam szólok, hogy a másik karomon jobbat tetszene találni, esetleg megkérdezem, nem akarnak-e vért venni az ujjam begyéből is, ezzel szemben az iskolában mindig van mitől félnem, mert a szanatóriumokban és kórházakban töltött tömérdek idő

alatt nem tanultam meg rendesen verekedni, anélkül pedig az iskola egy merő gyötrelem. Nem is szoktál rosszkodni, kérdezte akkor a doktor, és azt hitte, ezzel megdicsér, képelem, akkor mennyire szeretnek a tanáraid! Kénytelen voltam kiabrándítani, dehogyan szeretnek, azt mondják, megérem a pénzem, túl nagy a szájam, folyton feleselek. És sokszor kapsz büntetést, ezzel az újabb kérdéssel arról próbálta elterelni a figyelmemet, hogy csípős folyadékkal átítatott gézt illesztett a sebemre, nem gondolod, öcskös, hogy jobb volna néha befogni? Elfogott a gyanakvás, ezt az embert igazából nem is érdekli, hogy hogy vagyok az iskolával, zavarja a fecsegésem, tehát a *néha befogni* azt jelenti, hogy most fogjam be. A magam részéről be is fejezem a társalgást, azt már nem kötöm az orrára, hogy a feleselés az egyetlen tevékenység, amelyben én is megállom a helyem, a nagyanyámmal folytatott szócsatáknak köszönhetően ebben már gyakorlatom van, és bár vele szemben mindig vereség az összecsapások vége, emelt fővel távozom a csataterőről, mert tudhatom, hogy nem azért maradok alul, mintha nem lenne igazam, hanem csak azért, mert a nagyanyám virgáccsal vet véget a vitáknak, enyhébb nézeteltérés esetén ruhán át ver vele, máskor meg letolatja a gatyámat, és a meztelen fenekemet püföli. Hozzá képest a tanárok nem tűntek félelmetesnek, s ezt abból gondoltam, hogy még mielőtt iskolába mentem volna, mindenki azt magyarázta, hogy a tanároknak a hivatásuknál fogva muszáj fogékonyak lenniük az igazságra, vagyis nincs más dolgom, mint mindig igazat mondani, ha kérdeznak, akkor nem eshet bántódásom. Ezt hallottuk a tanévnyitó ünnepélyen is, később pedig, amikor Benkénével, galambösz osztályfőnöknőnkkel találkoztunk, nem is annyira a kissé sírós hangja nyugtatott meg afelől, hogy szelíd és türelmes lesz, hanem a lapos, csontsovány test, amely távolról sem emlékeztetett az én egy tömbből faragott, minden útjába kerülő akadályt félresöpítő, tankszerű nagyanyámra. Az első hónapok abban a boldog meggyőződésben teltek el, hogy nem kellett csalódnom, az iskola a nekem való hely, de nem volt ezzel mindenki így, már akkor is akadtak harmincnegyven között olyanok, akik valahonnét tudták, vagy megérezték, hogy ami a tanári szónoklatokban elhangzik, az nem az iskola mindennapjainak, csak az ünnepi szertartásnak a része, ahogy mi is merev vigyázzban állunk Himnuszéneklés közben, de a vége után lazítunk, épp úgy biztosítanak bennünket a tanárok arról, hogy számíthatunk a szeretetükre és jóindulatukra, de ez nem érvényes, ha jönnek a hétköznapiak. Meg se fordult a fejemben, hogy akik ellágyulva méregetnek bennünket, mint kicsiket, később úgy gondolnak ránk, mint kis hülyékre, akikkel azt tesznek, amit akarnak, hiszen tapasztalatok híján úgysem tudjuk, hogy amit velünk művelnek, annak nem feltétlenül kell úgy történnie. Ezért ért később meglepetésként, hogy én lettem az osztályban az elvetemült rosszgyerek, aki a tanítási órát kiabálással zavarja, és ha megbüntetik érte, nem fogja be a száját, hanem elkezd bizonygatni, hogy a háta mögött ülő kicsavarta a karját, ami annyira fáj, hogy muszáj volt ordítania, vagyis ő nem hibás, büntetést a másik érdemel, nem ő. Özvegy Benkénének esze ágában se volt megdicsérni az igazságszeretetemért, úgy értelmezte a szavaimat, hogy meg akarom neki mondani, kit büntessen meg, amiért is elkönyvelt pimasz kis bajkeverőnek, és nem győzte hangoztatni, hogy le fogja törni a szarvamat. Ha szemétkupacot látott a padom alatt, az osztály kárörvendő nyerítése közepette leszögezte, hogy megint velem van baj, amin már nem is csodálkozik, én azonban azt találtam mondani, hogy ez igazságtalanság, miért nem

tetszik azt is megkérdezni, hogy a szemét hogyan került a padom alá, hát úgy, hogy a szünetben a többiek odarugdosták, és azért az enyém alá, mert én a sok betegség miatt gyöngé maradtam. Benkéné azon, amit mondtam, el se gondolkodott, őt az hozta ki a sodrából, hogy nem tanúsítok megbánást, másokra kenem a vétkeimet, aminél csúnyább jellemhibát el se tud képzelni, mit képzelsz, rikácsolta, mi vagy te, maga a bibliai ártatlan bárány, nna nem, fiam, kérem az intőkönyvedet, s még a toll is úgy sercegett a göcsörtös ujjai közt, hogy majdnem kitört, amíg beírta, *T. Szülő, gyermeke a tanteremben szétdobálja a szemetet, kirívóan közösségellenes magavi-seletet tanúsít, tanárával pimaszul felesel, ezért megintem.* Legközelebb a rajztanárnőnket hoztam ki a sodrából, aki azért vont kérdőre, mert nem másoltam le, amit a táblán láttam, mire azt feleltem, hogy sajnós, nincs mivel, s erre kitört belőle, hogy mi-csoda szemtelenség így jönni iskolába. Vele is kénytelen voltam vitatkozni, reggel még teli volt a tolltartóm kihegyezett ceruzákkal, akkor hol vannak, én meg le-szegett fejjel hallgattam, de felnyitottam a tolltartó fedelét, s ott volt mind a kilenc színes és a három fekete ceruza kitördelt hegygel, a tanár nő meghökkent, és ez mert csak most derül ki, a padtársam figyelmeztetőn bokán rúgott, tartsam a szá-jam, de úgy éreztem, annál rosszabb úgysem történhet velem, mint az, hogy a rajz-óra előtti szünetben kitördeli az összesnek a hegyét, csak a fejemmel böktem felé, hogy a tanár nő érthesse, de ne kelljen kimondanom a nevét, na, erről rád ismerek, hallottam a felháborodott sipitást, legalább lenne benned annyi tisztesség, hogy a disznóságaidat nem kened másra, én az ilyen sunyi gyerekeket utálok, megvetem, pöfögött még azután is, hogy beírt az ellenőrzőmbe, *T. Szülő, a gyermek felkészületle-nül jön az iskolába, kérem ellenőrizni, rendben van-e a felszerelése, és tisztességre nevelni, mert az életben sok baja lesz abból, ha nem vállalja tetteiért a felelősséget.* Mivel napköz-ben csak nagyanyám volt otthon, ő szabta ki a büntetéseket, s szinte ragyogott a húsos tésztaarc, mostantól nincs több olvasás, s azzal a *Monte-Cristót*, aminek a fe-lénél tartottam, bezárta a szekrényébe. Könyörgöm, csak ezt ne, rimázkodtam neki, inkább kérek a fenekemre jó sok virgácsot, vagy akármit, de a könyvemet ne vedd el, ő azonban elégedetten vette tudomásul, hogy végre tudja, mivel kényszeríthet engedelmességre. Majd megtanulod, harsogta, hogy gyerekeknek hallgass a neve.

*

A tanároknak alaposan feladtam a leckét azzal, hogy semmi olyasmit nem kö-vetek el, amihez másoktól szokva vannak, nem érnek tetten cigarettázáson a vécé-ben, mert tüdőbajos lévén tudtam, hogy leginkább magammal szúrnék ki, nem ve-rek meg nálam gyöngébbeket, mert nemigen vannak nálam gyöngébbek, gumida-rabkákat sem teszek a kályhára, hogy a bűz miatt mínusz öt fokban is ablakot kell-jen nyittatni, hiszen a vérszegénységem miatt én vagyok az osztályban a legfázó-sabb. Effélék elintézésére megvannak a jól bevált módszerek, lehet a rendbontót fü-lénél fogva lerángatni a földszintre, a pedellushoz, hogy a tanári kesztyűs kéz után a kiszuperált zupás őrmester tanítsa mőresre, lehet fejesvonalzóval körmöst oszt-a-ni, hogy az ujjbegyek fájdalma sokáig emlékeztessen rá, mit nem szabad tenni az iskolában, de az ilyen, fizikai fájdalommal történő elrettentések csak akkor tűntek megfelelő módszernek, ha az elkövetett bűn is fizikai természetű volt. Velem azon-ban merőben másféle bajok voltak, attól kellett volna elrettenteni, hogy azt képzel-

jem, ugyanolyan jogok illetnek meg, mint a felnőtteket, ne merjek kételkedni abban, amit egy tanár mond, az ő szavával szemben nincs helye vitának. Más rendes gyerek úgy érkezett hazulról az iskolába, hogy ezt magától is tudta, a szájalásról már a szülei leszoktatták, ehhez képest nekem túlságosan kinyílt a csipám, nem is értettem, miért ne mondhatnám el a magamét? Még kellemetlenebb volt számukra, amikor kiderült, hogy azt veszem túl komolyan, amit az ő szájukból hallottam, a pályán eltöltött éveik során évről-évre elmondhatták a maguk megmagasztalt, fellengzős, rutinos igazságait, mint például hogy a gyerek is ember, csak még nem tud sok mindent, amire mi majd itt megtaníjtuk, de ennek a mondatnak az első felét nem volt szokás szó szerint érteni, pláne elhinni, és számon kérni, már a kisdíjakok is ösztönösen tudták, hogy mit kell, és mit nem szabad komolyan venniük. Azt mondani egy tanítási órán, hogy mert mi tanárok nem vagyunk rá kíváncsiak, mi a véleménye egy dologról a Nesztor nevű bajkeverő takonypócnak, ne volnánk demokraták? Ez egyszerűen több a soknál, nem vagyunk ehhez szokva, és nem is értjük, honnét vesz gyerek létére olyan kifejezéseket, mint demokrácia?

Ha érdekelt volna őket, elmondom, hol tettem szert ilyen szókincsre, nálunk otthon az ilyesmi folyton terítéken van, mert a szüleimet mintha szélvész kapta volna fel, és sodorta volna a politikába azóta, hogy egy nap azzal a hírral állított be a szomszéd, friss lótetem hever tőlünk nem messzire, vagyis a sok szárazbab meg borsó után végre lehet húst szerezni. Apám és anyám késsel, vándlinggal fölszerelve el is indult a mondott sarok felé, s épp amikor megtalálva a már jócskán széttrancsírozott állatot, odaguggoltak volna, hogy ők is kanyarítsanak belőle, anyám felé egy hüledező bődülés szállt a nézelődő tömegből, Ágnes, Fülöp Ágnes, te vagy az? Anyám fölnevetett, s azt a zömök, pirospozsgás, dúshajú férfit látta, akinek évekkel korábban, még balettnövendékként a tenyerébe lépett egy bizonyos Boross bácsi iskolájában, nahát, Gyurka, szóval túlélted, kiabálta, mert bárkit élve látni a régebbi életből még szenzációszámra ment, már nem Fülöp vagyok, hanem Nesztor, válaszolta és apám felé bökött, na és te, veled mi van, mit csinálsz, megint kenyeret sütsz? A férfit szemlátomást meghökkentette, hogy van ember, aki nem tudja, hogy ő kicsoda, akkor állt be marjki legényként untermannak a balettiskolába, amikor a politikai rendőrség gondoskodott róla, hogy pékként ne kaphasson munkát, de nem haragudott a tájékozatlanságért, vidáman elharsogta, hogy momentán ő a Szociáldemokrata Párt országos titkára. Apám enyhén bosszús lett, mert látta, hogy közben vészesen fogy a ló leginkább ehető része, inkább tartsd a vándlingot, Ágikám, de az idegen, akinek a hangjától szinte zengett az utca, őt sem hagyta a zsákmánnyal foglalkozni, most minden rendes emberre szükség van, nektek is be kell lépnetek, ide egy ugrás a Palace, a budapesti központunk, most rögtön odamegyünk és elintézzük. Hagyjátok ezt a döngőt, nálunk kaptok élelmiszerjegyet, munkát, igazolványt, mindent. Apám szívesen aludt volna egyet az ajánlatra, de az igazolvány említésére felcsillant a szeme, a városban cirkáló orosz járőrök csak azt nem kísérték be, aki tudta igazolni magát, és a vörös kalapácsos ember védelmet nyújthatott. Estére már úgy érkeztek haza, hogy apám tömbszervező lett a hat per hármas körzetben, anyám meg nőtitkár a kilencedik kerületben. Ettől kezdve a családi vacsorák közben másról sem esett szó, mint arról, hogy ki mit tapasztal a maga körzetében, mit mondott Mohl Jani a párton belüli frakciókról, mit Rotschild Géza a parlamenti vitákról, egymást készítették fel, mit mondjanak, ha valaki arról kér-

dez, miért jobb Magyarországnak a köztársaság, mint a királyság, és ha Slachta Margit királyságot akar, számít-e, hogy viszont milyen sok üldözöttet megmentett, Szakasits, Justus, Sulyok, Mindszenty neve röpködött a konyhánkban, s én nemcsak megjegyeztem őket, de idővel el is igazodtam köztük, mert volt hozzá irányítóm, akiket apámék szidnak, azoknak nem kell a demokrácia, akiket nagyanyám szid, azoknak meg kell, és nagyanyám ellentmondást nem tűrően közölte, hogy azzal szemben, amit ő mond, nincs apelláta, mert ő a bíboros hercegprímás, Magyarország első zászlósurának pásztorleveléből tudja, amit tud, rátok a kárhozat vár, ilyenkor apám felhőrdülve kezdett kiabálni, mutter, sírba visz a reakciós dumájával, miért nem inkább nekem hisz, a fiának, a köztársaság a jó nekünk, a demokrácia, anélkül itt nem lesz semmi, de nagyanyám is fölemelte a hangját, ha járnátok templomba, ahogy a rendes emberek járnak, tudnátok, a bíboros is megmondta, az, amit ti akartok, pogány dolog, a kommunisták meg a szocdemek mind gyehehnára valók, apám feje ijesztően kezdett vörösödni, úgy kapaszkodott a konyhaasztalba, mint aki tüstént felkapja, és odavágja, a feszületrágó istenit annak az egész álszent bagázsnak, mondja anyám, amikor maga egyedül nevelte a két gyereket, segítettek a papok csak egyszer is? Nem segítettek, felőlük a szegény ember éhen is dögölhetett, de az egyházi adót bezzeg behajtották, még ha egy fillér se maradt utána, és maga szerint mi vagyunk a gyehehnára valók? Maga bevesz minden maszlagot, ha a csuhások mondják? Bandi, ne így, próbálta nyugtatni anyám, ne ilyen indulatosan, neki a templom a mindene, de nagyanyám nem kért a védelemből, te csak tartsd a szád, az is pogány dolog, hogy a férfiak dolgába ütöd az orrod, tisztességes nőnek otthon a helye, az ura mellett!

Őket hallgatva úgy éreztem, mintha valami mérkőzés zajlana a szemem előtt, egyik térfélen a jók, akik gyöngék, másikon a gonoszak, akik erősebbek, a szüleimnek szurkoltam, akik hiába voltak ketten, a nagyanyám volt a félelmetes, és addig nem nyugodott, amíg övé nem maradt az utolsó szó, még a vékony falakon át is hallottuk, ahogy megbeszéli az úristennel, ki milyen büntetést érdemel, és féltettem őket, mert teljes bizonyossággal mégse tudhattam, hogy nincs-e valaki az égben, aki őrá hallgat és minket fog megbüntetni. Azt már megtapasztaltam, hogy nem sokat számít, kinek van igaza, az sem, hogy ki a kedvesebb, épp ezért alig vártam, hogy én is felnőttem legyek, és ne torkolhassanak le azzal, gyerekeknek hallgass a neve. Abban senki sem akadályozhatott meg, hogy amit otthon megtanultam, az iskolában is használjam, hiszen ott nem sok fegyverem volt, de ha engedtek beszélni, úgy éreztem, muszklim ugyan nincs, mégis van valami, amiben én vagyok a jobb, bár azt keservesen tapasztaltam, hogy ezzel a tudással a tanárokból vad indulatot váltott ki, ha egy osztályfőnöki órán azzal állok elő, hogy alakítsuk meg a negyedik bédiákbíróságát, és ezentúl, ha valamelyikünk elkövet valamit, ne a tanárok, hanem mi szabjunk ki rá büntetést. Özvegy Benkénének elakadt a lélegzete, s mindössze annyit tudott kinyögni, hogy érdekes gondolat, de meg kell beszélnie az igazgatónővel. Két hétig minden órán vártam, hogy közli a választ, és el nem tudtam képzelni, miért ne tetszene az ötletem, hiszen csak azt szeretnénk, amit a felnőttek is, valamivel több önállóságot. Nemcsak választ nem kaptunk heteken át, de Benkéné a diákbíróság ügyét szóba hozni se engedte, én pedig magamban eldöntöttem, kerüljön, amibe kerül, megmutatom, hogy a demokráciában a gyerekekkel se lehet bármit megcsinálni.

Az utcánkban naponta elmentem egy pincehelyiség előtt, amelyikben nyomda működött, s azzal hirdette magát, hogy „Árainkat egy gyerek is megfizetheti”, és rövid határidőre vállalják meghívók, űrlapok, névjegyek, blanketták és mindenféle nyomtatványok elkészítését. Szöveget ütött a fejembe, hogy ez, ha komolyan gondolják, nekem is szólhat. A spórkasszámban huszonkét forint gyűlt össze, de volt benne még néhány régebben belegyömösölt billpengő meg trillpengő is, amiről ugyan azt mondták a szüleim, hogy már csak játékpénznek jó, mégsem dobtam ki ezeket, mert szép színesek és ropogósak voltak. Izgultam, vajon a nyomdában, ha megtudják, hogy mennyim van, nem nevetnek-e ki, de miután a megalapítandó diákbíróságról meséltem nekik, úgy kezeltek, mint komoly megrendelőt, és felajánlották, hogy segítenek a nyomtatványt megszerkeszteni, száz darab ára huszonöt forint, de ettől majdnem elbőgtem magam, s akkor összenéztek amolyan felnőtten, és azt mondták, tekintettel a jó ügyre, kapok három forint engedményt.

Egy hét múlva iskolába menet át is vettem az űrlapokat. Elég volt egy pillantást vetnem a legfelsőre, hogy a gyönyörűségtől szaporábban verjen a szívem, fent az iskolánk neve, lejjebb kitöltendő rubrikák a vádlott nevének, elkövetett bűnének, a diákbíróság ítéletének, legalul dátum és a bírók aláírása – az eredmény túltett azon, amit elképzeltem, igazi, hivatalosnak is hihető okmányokat készítettem, amit már az iskolának is, legalább is reményeim szerint, komolyan kell vennie. Olyan lelkesen állítottam be a tanterembe, hogy fel sem tűnt, Benkéné már a katedrán ül, az óra elkezdődött. Látványosan letettem a csomagot az asztalra, s anélkül, hogy eszembe jutott volna engedélyt kérni, elharsogtam, ami izgatott, nagy újságom van: a negyedik bé diákbírósága elkezdhet működni, és a tanárnőt is kérem, minél hamarabb mondja meg, ki legyen az első vádlott. Úgy éreztem, ezzel igazán minden bajt elhárítottam a fejünk fölül, hiszen a tanároknak csak az a fontos, hogy mindenben ők döntsenek, de ha mi nem pályázunk a jogaikra, mi kifogásuk lehet? Benkéné csak annyit kérdezett, befejezted, fiam, vagy továbbra is zavarni akarsz az órámat? Előreszegezett mutatóujjától máris a hideg futkosott a hátamon, de nem akartam elhinni, hogy arra gondolhat, amit sejtek, ugye nem rám tetszik gondolni, hebegtem, de ezzel vége is lett a türelmének, hát ki másra, s a székéről fölemelkedve sorolni kezdte a bűneimet, ad egy: elkéstél, ad kettő: engedély nélkül beszéltél, ad három: hogy mertél az iskola nevében rendelkezni, minek képzeled magad, igazgatónak? Én nem az iskola nevében, én csak a diákbíróság, a szavamba vágott, s úgy kieresztette a hangját, ahogy eddig még soha, most rögtön befogod a szád, ne mondjam még egyszer, egyszerűen gyalázat, amit műveltél, én ezt a paksamétát most elkobozom, de ne félj, ezzel még nincs vége az ügynek, lesz folytatása is. Sóvárogva pásztáztam a többiek arcát, megszólal-e valamelyikük, de csak lesütött szemeket láthattam. Másnap este derült ki, hogy mi lett a folytatás: az igazgató és Benkéné behívták anyámat, és pattogva közölték velem: az iskolai rendtartást még a demokráciában sem változtathatják meg tanulók, a büntetések kiszabása a tanárok dolga volt és marad, és hozzátették, hogy ezt az elöljáróság is megerősítette, érti, Nesztorné, az elöljáróság! Lesz szíves megértetni a fiával, hogy nem túrikszik ez a vircsaftot, egyébként pedig azt sem értik, hogy hívásuknak miért nem az édesapa tett eleget, elvégre ez igen komoly ügy, a gyermek jövője forog kockán. Anyám látta, hogy amikor idáig ér történetben, elsápadok, és a kettőnk teljes verecséjére készülök fel, de biztatóan rám mosolygott, ne félj, azért én is tudtam nekik

olyat mondani, amitől kisebb lett a mellényük, ugyanis közöltem, hogy apád, mint a Szociáldemokrata Párt Esztergom megyei titkára, ennél nagyobb horderejű ügyekben sem tud mindig Pestre jönni. Azt is megkérdeztem tőlük, hallottak-e az egyenjogúságról, mert én dolgozó nő vagyok, az MNDSZ propagandistája, és meg tudom ítélni, mi jó a fiának, és mi nem. Na, akkor fordult a kocka, kezdték végre megérteni, hogy nem ezerkilencszázharmincat, hanem negyvennyolcat írunk. Azt is megmondtam, hogy semmi értelme téged kárhóztatniuk, én olvastam azt a cikket a Szabad Népből a szovjet diákbíróságokról, én meséltem el, hogy ott mennyire önállóak a diákok, az persze eszembe se jutott, és ezt csak neked mondom, hogy rögtön te is megpróbálsz megcsinálni, hiszen mostanáig, csillagom, elég önállóan gyerekek voltál, amit a sok betegséged kellőképp megmagyaráz. Annál inkább örülök, hogy ilyen leleményes is tudsz lenni, és a tanárnődnek is megmondtam, semmi veszélyeset nem látok az ügyködésedben, attól viszont komolyan félek, hogy egy életre le találjanak szoktatni az önálló kezdeményezésről.

Amit hallottam, olyan volt számomra, mint a legszebb ajándék, anyám pontosan azt mondta ki, amire a legjobban vágytam, tisztában voltam vele, hogy a felelősségét el is titkolhatta volna, de nem tette, mert nincs a világon még egy szülő, aki felnőtt léteire nem más felnőttekkel, pláne tanárokkal akarna egy követ fűjni, hanem a gyerekét védi. Az elragadtatás ott ült az arcomon, valósággal ugrottam a nyakába, mint aki fenevadak torkából szabadult, de ő egy idő után rám szólt, hogy azért ne vigyem túlzásba az örülést, mert a diákbíróságból nem lesz semmi, és egy ideig semmi másba se kezdjek, húzzam meg magam, mintha ott se lennék, mert azok ott az iskolában nagyon haragszanak rám, én pedig, mondta anyám, nem szaladgálhatok be folyton, hogy megvédjek. Ezt hallva talán túl riadt képet vághattam, mert most meg cinkos mosollyal nyugtatgatni kezdett, rémüldözés helyett inkább arra gondolj, hogy *okos enged*, legyél te az okos, én meg ezt magamban így egészítettem ki, hogy az iskola meg a *szenvedő számár*.

